ביצה

אשנולדה א ביום טוב ב"ש אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת וב"ה אומרים זה וזה בכזית: **גמ'** במאי עסקינן אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה מאי טעמייהו דב"ה אוכלא דאיפרת הוא ואלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמייהו דב"ש מוקצה הוא ואוקמה רבה בתרנגולת העומדת לאכילה וביו"ט שחל להיו' אחר השבת עסקינן ומשום הכנה וקא סבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא מאיתמול גמרה לה (א) רבה לטעמיה דאמר רבה [א]והיה ביום הששי והכינו

רש"י

ביצה לא תאכל. בו ביום: **שאור בכזית.** משום דהנך הוו מקולי בית שמאי ומחומרי ב"ה כמו גבי יו"ט תני להו גבי הדדי ובגמרא מפרש טעמייהו: **ככותבת.** תמרה: **גמ' העומדת לאכילה.** שאינה מוקצה: **אוכלא דאיפרת.** אוכל שנפרד: **ומשום הכנה.** קאסרי בית הלל כדמפרש ואזיל: **כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה.** ואע"ג דבידי שמים הוא אסור דבעינן בכל סעודת שבת וסעודת יום טוב להיותן מזומנות מבעו"י של חול: **רבה.** דאסר בהכנה שאינה בידים ממש לטעמיה דאמר רבה בפסחים ויליף מהכא דמוקצה דאורייתא: **והכינו.** והזמינו כגון מכאן אני אוכל למחר דאי משום הכנה בידים ולומר שיאפו ויבשלו מבעוד יום בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו אלא הזמנה בפה קאמר וכתיב ביום הששי ושם ששי חול הוא ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמינה

רבינו נסים

ביצה שנולדה וכו' וב"ה אומרים לא תאכל. מפרשינן טעמא בגמ': שאור בכזית וחמץ בככותבת. אמרינן בגמרא [דף ז:] דלענין אכילה כולי עלמא לא פליגי דזה וזה בכזית כי פליגי לענין ביעור כלומר לעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא דב"ש סברי מדפלגינהו קרא דכתיב לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ ש"מ שיעורו של זה לא כשיעורו של זה וב"ה סברי מצרך צריכי כדאיתא בגמרא וכי היכי דלענין אכילת שיעורן שוה כך לענין ביעור שיעורן שוה ותני לה הכא משום דהויא מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה כרישא ושייכא ביו"ט: שאור. היינו המחמץ אחרים: ככותבת. תמרה: **גמ'** במאי עסקינן אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה. שאינה מוקצה: אוכלא דאיפרת הוא. אוכל שנפרד מחבירו ואין לאסרו משום נולד דהא חזי האי פלגא למאי דהוה חזי כוליה: אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמייהו דב"ש מוקצה הוא: **ואיבא** למידק דהכא משמע דכיון שהתרנגולת מוקצה אף הביצה נגררת אחריה ואילו לקמן בשמעתין אקשינן אלא מעתה שבת דעלמא תשתרי והא התם התרנגולת מוקצית מחמת איסור שחיטה ואפ"ה אי לאו משום גזירה הוי שרינן ביצתה ובפרק חבית (דף קמד:) נמי הכי משמע דאמרינן התם חולב אדם עז לתוך הקדרה שיש בה אוכל משום דכיון דהוה ליה משקה הבא לאוכל חשיב כאוכל והא עז בשבת מוקצית היא מחמת איסור שחיטה ואפ"ה לא מתסר חלבה משום לתא דידה יש לומר דכי פרכינן הכא מאי טעמייהו דב"ש מוקצה הוא מדין נולד אתינן לה (ב) קס"ד דכל שהוא נולד ודאי כ"ע מודו ביה וכדמוכח בגמרא וכמו שכתבתי בחדושי והכא נולד גמור חשבינן ליה דכיון דתרנגולת עומדת לגדל ביצים יצתה מתורת אוכל לגמרי וביצה שלה אע"פ שהוא אוכל גמור ואפילו חשב לאכלה מע"ש על כרחך נולד הוא ומיתסר [דהשתא הוא דמשוי אוכל] אבל תרנגולת העומדת לאכילה משום איסור שבת לא יצתה מתורת אוכל דאיסורא הוא דרביעא עלייהו כאריה בעלמא הלכך לא מיתסר משום מוקצה אלא היא דאסירא אבל ביצתה דלא נאסרה מעולם שריא והיינו נמי ההיא דחולב אדם עז לתוך הקדרה דבעז העומדת לאכילה עסקינן ומשו"ה (ג) נהי דעז מיתסרא לה מחמת איסורו של שבת חלבה לא נאסר מעולם ונמצאת אומר לפי דרך זה שכל מה שנאסר מחמת איסור בין השמשות מיתסר לכולי יומא אע"פ שתבא לו שעת היתר ואין הכי נמי דלמאן דאית ליה דשבת ויו"ט קדושה אחת היא דלא שחיט בשרא ביום טוב שלאחר השבת אלא דאנן לא סבירא לן הכי וחלב וביצה הניתרין היינו משום שלא נאסרו מעולם וזה דרך נכון וברור ויש להרמב"ן כאן דרך אחר וכתבתיו בחדושי [ומביאו בר"פ חבית]: **ואוקמא** רבה בתרנגולת העומדת לאכילה וביו"ט שחל להיות אחר השבת ומשום הכנה. פירוש דחשיבא להו לב"ה הכנה דממילא כדמפרש ואזיל דכל ביצה דמתילדא האידנא מאיתמול גמרה לה והזמנה דבידי שמים נמי מיקריא הכנה ואם הוכן ביו"ט בידי שמים אסור לאוכלו בשבת דבעינן בכל סעודות שבת וסעודות יו"ט שיהו מוכנות מבעוד יום של חול והא דאיצטריך למימר מאתמול גמרה לה משום דאי היום גמרה לה לא מיתסרא דהא קי"ל בעירובין (דף לח:) גבי תחלת היום קונה עירוב דשבת מכינה לעצמה אבל יו"ט אינה מכינה ויו"ט נמי דכותה ומשו"ה איצטריך למימר דמאיתמול גמרה ואיצטריך נמי למימר גמרה דאילו לא גמרה אע"פ שנתגדל לא מיתסרא דאי הכי ביו"ט אחר השבת היכי שחטינן והלא כבר נתגדלה בשבת אלא דלא חשיבא לן הכנה אלא כי גמרה מפני שאז מתחדשת בריה חדשה לגמרי: **רבה** לטעמיה. רבה דאסר בהכנה דאינה בידים ממש: לטעמיה. דאמר בפרק אלו עוברים בפסחים (דף מז:) דמוקצה דאורייתא ויליף לה מקרא דוהכינו כדאיתא התם וכיון דמוקצה דאורייתא אלמא הכנה דממילא חשיבא דהא מאי דאסיר משתרי ע"י הכנה וכיון דחשיבא כולי האי שפיר מידריש קרא דוהכינו להכנה דביצה דממילא ולא מוקמינן ליה להכנה דבידים בלחוד וזהו דרך פירוש רש"י ז"ל וכבר הקשו עליו דהא הדר ביה רבה התם בפרק ואלו עוברים (דף מח.) וכתבתי בחידושי: והבינו. והזמינו כגון מכאן אני אוכל למחר דאי משום הכנה דבידים בא לומר שיאפו

וגזרה יו"ט דעלמא אטו יום טוב אחר השבת. ודין ביצה כך הוא ביצה שנולדה בכל יום טוב אסורה בו ביום ושבת ויו"ט הסמוכין זה לזה נולדה בזה אסורה בזה וכן שני ימים טובים של ראש השנה נולדה בזה אסורה בזה ושני ימים טובים של גליות נולדה בזה מותרת בזה. והיכא דשחט תרנגולת ומצא ביצים גמורות מותרות הן לעולם דביצים במעי הרגנולת כאחד מאיבריה הן ואין נאסרות אפילו ביום טוב אחר השבת:

המאור הקטן

[דף ב ע"א] **מאי** קושיא דילמא בית שמאי לית להו מוקצה וקשיא לן וכי אפשר לומר כן והא במתני' תנינן לה דתנן בית שמאי אומרים לא יטול אא"כ נענע אלמא אית להו לבית שמאי מוקצה וכי תימא טעמייהו דבית שמאי התם לאו משום מוקצה הוא אלא משום דאתי לאמנועי משמחת יו"ט כדמסקינן התם בגמרא זו טעות ביד קצת המפרשים ועיקר פי' אותה שמועה כך הוא זמנין דמנח כחושים ושקיל שמנים כלומר שעלה בדעתו מאתמול לזמן שמנים וביו"ט יבאו לידו תחלה כחושים ויניח הכחושים ויטול השמנים אי נמי בחלוף נמצא מטלטל ושביק מטלטל ושביק וקא מטלטל מידי דלא חזי ליה כלומר מה שלא הכין מאתמול אי נמי זמנין דמשכח להו כולהו כחושים מה שלא עלתה בדעתו נמצאת הכנתו מאתמול כשאמר מכאן אני נוטל למחר הכנה בטעות ואינה הכנה אלא כולן מוקצין הן וקא מטלטל מידי דלא חזי ליה ועוד דקא מימנע ליה משמחת יו"ט לגמרי כדשביק להו לכולהו לפיכך צריך שיאמר מעיו"ט לב"ה זה וזה אני נוטל שמאחר שאינו מקפיד למשמש בהן כבר נמלך עליהן בדעתו בין שיהיו שמנים בין שיהיו כחושים ולא אתי לטלטולי ולמשבק ולב"ש צריך לנענע בבריכה ראשונה כדי שיהא זמונו זמון יפה ואי לאו הכי אתי לאמלוכי ולא הוי זמונו זמון ולעולם טעמייהו דב"ש משום מוקצה ואי הכי הדרא קושיין לדוכתה היכי סליק אדעתין למימר דב"ש לית להו מוקצה וי"ל (ד) דילמא שאני מוקצה בעלי חיים דחייס עלייהו ומקצה להו מדעתיה משום חורבן שובך א] וכדאוקימנא לקמן בבריכה הראשונה דחיישינן דילמא ממליך עלה משום חורבן שובך ב] ודכותה אמרי' לענין בהמה שמתה מודה היה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין ודב"ש עדיפא מדר"ש דאית להו מוקצה בדבר שמלאכתו לאיסור אפי' לצורך גופו וכדתנן אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר ובהא עדיפא דב"ש אפילו מדר' יהודה וכל שכן מדר"ש אבל בביצה לית להו מוקצה ומותרת היא ואמה לפי שהם גדלים בביתו של אדם ודעתיה עלייהו לפום הכי קא מהדרינן למימר קס"ד אפילו למאן דשרי במוקצה בנולד אסר ואוקמה רב נחמן בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ודאית ליה מוקצה אית ליה נולד ודלית ליה מוקצה לית ליה נולד ג] ודוקא בעומדת לגדל ביצים להוציא מהם אפרוחים אבל בעומדת להטיל ביצים לאכילה אע"פ שהתרנגולת מוקצית אין הביצה מוקצית דהא דעתיה עלה מאתמול כדאשכחן ליה לר"נ דאמר במס' שבת עז לחלבה ותרנגולת לביצתה ורחל לגיזתה פלוגתא דר' יהודה ור"ש ובמסכת שבת פרק חבית אמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה ואנו מפרשין אותה אפילו בשבת ואע"פ שהרי"ף ז"ל פירשה ביו"ט אנו רגילים לפרשה אפילו בשבת ואע"פ שהעז מוקצית היא בעצמה בשבת אין חלבה מוקצה דדעתיה עליה מאתמול וכשם שאתה אומר בעז לחלבה כך בתרנגולת לביצתה אע"פ שהתרנגולת מוקצית אליבא דרבי יהודה אין הביצה מוקצית ומותרת היא אליבא דר"נ ולא קי"ל כותיה בהא מדכולהו אמוראי דבתר ר"נ אוקמוה למתני' אפילו בתרנגולת העומדת לאכילה אין לחלוק בביצה אלא היא אסורה בכל ענין למר כטעמיה ולמר כטעמיה והרי"ף ז"ל סמך בפירושא דמתני' על רבה דפירשה לטעמיה משום הכנה ואע"ג דכולהו אמוראי לא אמרי כרבה דהכנה לית להו כלומר הכנה דחול לית להו אלא כיון דאיתכין מאתמול שרי אפילו מיו"ט לשבת ומשבת ליו"ט אפילו הכי (ה) דרב עדיפא מדאשכחן ליה לרב דאית ליה הכנה דרבה בשבת ויו"ט ואפסיקא הלכתא (ו) בהדיא אלמא הלכתא כותיה דרבה דתלי ביה טעמיה דרב וזהו טעמו של הרי"ף ז"ל שסמך בפירוש משנתנו על טעמי' דרבה אע"פ שטעם הכנה דרבה במשנתנו זו ובכל הדומה לה יותר וחזק מכל שאר הכנות האמורות בתלמוד לענין מוקצה שאין בזו שום סרך מוקצה אלא שאין מותר בשבת דבר שנברא ביו"ט מאתמול ולא ביום טוב דבר שנברא בשבת מאתמול ואין בזה שום סרך מוקצה אלא גזירת הכתוב כך היא והיינו דאיצטריך רבה למימר כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ואילו היה בדבר סרך מוקצה לא היה צריך לומר מאתמול גמרה אלא כל ביצה דמתילדא האידנא גמרה לה וכיון דלא איתכנא מאתמול אסירא אלא בעל כרחך אין כאן חשש מוקצה וגזירת הכתוב היא בהכנה הבאה מיום קדש לחבירו אבל בהכנה הבאה בו ביום אין בה שום איסור כדאמרי' התם במסכת עירובין מי סברת סוף היום קנה עירוב לא תחלת היום קנה עירוב ושבת מכינה לעצמה והלא אתה יכול ללמוד מזאת שאם היתה הכנה זו תלויה בתורת מוקצה לא היתה שבת מכינה לעצמה שאין שבת ולא יו"ט מכינין לעצמן שום מוקצה בעולם: והא דאמרינן עלה בשבת דעלמא תשתרי איכא דקשיא ליה כיון דאוקימנא בתרנגולת העומדת לאכילה היכי סליק אדעתין למימר שבת דעלמא תשתרי והלא אין התרנגולת עומדת לאכילה בשבת כי היכי דתשתרי ביצתה ד] ומוקים לה בשיש לו חולה של סכנה בתוך ביתו שאף התרנגולת עצמה מותרת לאכילה ולא חזי לן למיסמך על הדין פירוקא דהא מילתא דלא שכיחא היא וליכא למיגזר בה משום שבת אחר יו"ט אלא מסתברא לן שאע"פ שאין התרנגולת עומדת לאכילה בשבת אם אינה עומדת לגדל ביצים להוציא מהן אפרוחים אלא להטיל ביצים אין על הביצים תורת מוקצה והרי הם כחלב הבא מן העז לתוך הקדרה שמותר אפילו בשבת וכדפרישית לעיל בטעמיה דרב נחמן וכיון שהביצים בעצמן מוכנים הם אין הפרש בין הנולדים בשבת לנולדים ביו"ט ואע"פ שאמן של אלו עומדת לאכילה ואמן של אלו אינה עומדת לאכילה והיינו דאיצטרכינן למימר עלה גזירה משום שבת אחר יו"ט: והא דאמרינן בגמ' בטעמיה דר"נ שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה סתם לן תנא כר"ש דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים י"ט דקיל ואתי לזלזולי בה סתם לן תנא כר' יהודה כדתנן אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט ה] ואע"ג דאיכא למדחי' לההוא מתני' ולאוקומה בארזי ואשוחי דהוו להו קורות מוקצות מחמת חסרון כיס וכן קורה שנשברה ביו"ט לפי שאין אדם יושב (ז) ומצפה אימתי תשבר קורתו הא תנן תוב אין משקין ושוחטין המדבריות סתמא ודאי כר' יהודה מיהא איכא לאקשויי עלה מההיא דאמר רבא בפ' יו"ט מי איכא מידי דשבת שרי וביוה"כ אסור ה"נ מי איכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור (ח) והכי קי"ל הלכתא בשבת כר"ש וביו"ט כרבי יהודה:

השגות הראב"ד

א] **וכדאוקימנא** לקמן בבריכה ראשונה וכו'. א"א אנן מכולה מתניתין קשיא לן דקתני זימן שחורים ומצא לבנים בתוך הקן ומצא לפני הקן וכו' וכולה מתני' כדברי הכל היא דיוני שובך בעי זימון בכל הבריכות שבעולם אבל מתרצינן להאי קושיא דיוני שובך כיון דמדדו ואזלי כמדבריות דמי ולד"ה נמי איכא למימר משום דאיכא למיחש למטלטליה ושביק. אבל מדבריות נמי לית להו מוקצה לד"ה וכשטתיה דר"ש קיימי כדאית ליה לרבי יוחנן בסוף שבת ושניא דשני האי בהכנה דב"ה לאו כלום היא דלא אשכחן בהו חילוק כלל לענין הכנה דהא תורה לרדיא ותמרי דעסקא שוים הם לרבי יהודה ורבי שמעון:

ב] **ודכוותא** אמרי' גבי בהמה שמתה וכו'. א"א כל זה שבוש הוא בידו בדבר שמלאכתו לאיסור מה שאסרו בו לא באו לו משום מוקצה אלא משום דמחזי דרוצה לעשות בו מלאכתו דוק ותשכח:

ג] **ודוקא** בעומדת לגדל ביצים להוציא מהן אפרוחים וכו'. א"א לא תהא כואת בישראל שהרי תרנגולת לביצתה דומיא דעז לחלבה דהכל אסור בשבת דהא דאמרינן חולב אדם עז לתוך הקדרה אין בעולם מי שיאמר שיהא מותר זה בשבת דשויה אוכלא בשבת ואוסופי עליה נמי אסור אלא ביו"ט ובעי העומדת לאכילה:

ד] **ומוקים** בשיש לו חולה מסוכן בתוך ביתו וכו'. א"א לא הקושיא קושיא ולאו התירוצין כלום. אבל האמת שהרי ב"ה אין להם מוקצה אפילו מחמת איסור כרבי שמעון מעתה בשבת נמי תשתרי. ולדעת ר"נ הכי נמי דשריא ואפילו עומדת לביצתה:

ה] **ואע"ג** דאיכא למדחייה להההיא מתניתין ולאוקמה בארזי ואשוחי וכו'. א"א אלו הדברים אין להם ממש שהרי הקשה מזו המשנה לרבי יוחנן בסוף שבת ואוקמה כר' יוסי בר יהודה דלא מתוקמא ליה בארזי ואשוחי כדאוקים למתניתין דרישא דקא פירשו לה לרישא מן הסואר של קורות דהיינו מוקצה מחמת חסרון כיס וסיפא דקתני ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט אם איתא דבארזי ואשוחי מיירי הוה ליה למימר ואפילו נשברו ביום טוב ומשום הכי אצטריכא לאוקמה כיחידאה. וסתמא דמדבריות נמי כרבי שמעון מודה דכגרוגרות וצמוקים דמו אע"ג דאקשו מינה לרבי יוחנן ולא תירץ הכי הסיא משום דלרבי יוחנן אין שום מוקצה לרבי שמעון אלא שמן שבנר וכעין שמן שבנר הואיל והוקצה למצותו. מיהו אנן אפילו בגרוגרות וצמוקים נמי ובמדבריות דדמי להו יש מוקצה והא דקשיא ליה מי איכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור מאי קושיא דלמא דלר"נ הכי נמי דהא דפ' משילין פירות איכא נמי כי האי מילתא בהנהו בעי. מיהו רב אחא

שלטי הגבורים

א קי"ל דאין בין יו"ט לשבת אלא צורך אוכל נפש בלבד או מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותם מאתמול אבל שאר כל המלאכות אסורות ביו"ט ולוקין עליהן:
לשון ריא"ז הזהירה תורה שלא לעשו' מלאכה ביום טוב כדרך שהזהירה שלא לעשות מלאכה בשבת אלא שבשבת חייבים עליה סקילה במזיד וקרבן חטאת בשוגג כמ"ש בהל' שבת אבל ביו"ט לוקין עליה מלקות ארבעים שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן יש בו מצות עשה שנאמר בו שבתון שהוא מצוה לשבות ממלאכה והרי יש בו עשה ול"ת ואע"פ שיש חילוק מלאכות בשבת כמו שמבואר בהלכות שבת אין חילוק מלאכות ביו"ט שאם עשה הרבה מלאכו' בהתראה אחת אינו לוקה אלא מלקות אחת כמו שמבואר בפסחים בפרק אלו עוברין וכן הותרה מלאכת אוכל נפש מה שלא הותרה בשבת שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש וגו' ואע"פ שהותרה בו מלאכת אוכל נפש אין יו"ט מכין לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב:

שיטת ריב"ב

ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל. בו ביום ובגמ' מפרש טעמא: **שאור בכזית.** הא נמי מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל היא ובגמ' אמרי' מחלוקת לענין ביעור אבל לענין אכילה דברי הכל זה וזה בכזית: **כותבת.** תמרה: **גמ' העומדת לאכילה.** שאינה מוקצה: **אוכלא דאיפרת הוא.** אוכל שנפרד וחברו במסכת מנחות חבורי אוכלין כמאן דמיפרתי דאמו: **אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים.** להוציא מהן אפרוחין: **מאי טעמייהו דבית שמאי מוקצה הוא.** ודוקא בעומדת לגדל ביצים להוציא מהן אפרוחין אבל בעומדת להטיל ביצים לאכילה אע"פ שהתרנגולת מוקצית אין הביצה מוקצית דהא דעתיה עלה מאיתמול כדאשכחן בעז לחלבה שאע"פ שהעז מוקצית אין חלבה מוקצית כדגרסינן במסכת שבת אמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדרה. ולא קאמר הך סברא ואוקמה רבה דביצה בכל ענין היא אסורה ואפי' בתרנגולת העומדת לאכילה ומשום הכנה וכל ביצה דמתילדא האידנא מאיתמול גמרה לה ואין מותר בשבת דבר שנברא ביו"ט ולא ביום טוב דבר שנברא בשבת

מסורת הש"ס

א) שמות טז:

קובץ הגהות

ב"ח (א) צ"ל ורבה: (ב) צ"ל דקס"ד: (ג) צ"ל נמי אף על גב דעז כו' כצ"ל: (ד) כ"ב וכן פירשו התוס': (ה) נ"ב דרבה: (ו) צ"ל כוותי': (ז) נ"ב והתוס' תירצו קוש' זו באופן אחר ע"ש: (ח) צ"ל והיכי:
מא"י [א] בכל האלפסין הישני' נקראת המסכת זו יום טוב:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ק מה' יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' שכב תקיג: